

Jarosława Lach

Akademia Pedagogiki Specjalnej im. Marii Grzegorzewskiej w Warszawie

Praca opiekuńczo-wychowawcza w domach dziecka

Childcare and education work in children's homes

Abstract: The educator's role in children's home is very specific because the educators are supposed to replace parents for the children. The educators must fulfill care and education tasks in their facilities. Building positive relationships between educator and child is a requirement for its successful performance. Educator's work requires strong commitment due to backwardness in school education of pupils, their behavior disturbances and disorders in mental and physical development. Effective work of educators is associated with good knowledge about child and his needs, his capabilities and interests. Therefore, the educator should have a thorough knowledge and high competence in the field of pedagogy of care and education.

Keywords: Children's home, educator of the children's home, childcare and education work in children's home

Wprowadzenie

Reforma administracyjna w Polsce wprowadzona 1 stycznia 1999 r. spowodowała, że system opieki nad dzieckiem został przekazany z Ministerstwa Edukacji Narodowej do Ministerstwa Pracy i Polityki Społecznej. Nowe przepisy prawne odnoszą się do całej grupy placówek opiekuńczo-wychowawczych. Podstawę prawną działalności tych placówek stanowi Ustawa o pomocy społecznej z 12

marca 2004 roku (Dz.U. 2004, nr 64, poz. 593) oraz Rozporządzenie Ministra Polityki Społecznej z 14 lutego 2005 roku (Dz.U. 2005, nr 37, poz. 331) w sprawie placówek opiekuńczo-wychowawczych. Rozporządzenia wydawane jako dopełnienie Ustawy o pomocy społecznej określają zasady opieki nad rodziną i dzieckiem oraz organizację opieki nad dzieckiem.

Dom dziecka jako placówka opiekuńczo-wychowawcza

Wśród różnorodnych form opieki nad dzieckiem, które z różnych przyczyn zostało pozbawione możliwości wychowania się we własnej rodzinie, jedną z ważniejszych stanowi dom dziecka. Placówka ta zapewnia dzieciom osieroconym całodobową opiekę i wychowanie, zaspokaja ich potrzeby życiowe, przygotowuje je do udziału w życiu społecznym. Pobyt w niej powinien nastąpić po wyczerpaniu innych możliwości, a więc adopcji, umieszczenia dziecka w rodzinie zastępczej czy rodzinnym domu dziecka.

Dom dziecka jest placówką opiekuńczo-wychowawczą typu socjalizacyjnego. Placówka prowadzi zajęcia korekcyjne, logopedyczne, socjalizujące, kompensacyjne, resocjalizujące, terapeutyczne, rekompensujące brak wychowania w środowisku rodzinnym oraz przygotowujące do udziału w życiu społecznym. Dla dzieci niepełnosprawnych organizowane są tu rehabilitacja i zajęcia specjalistyczne. Dom dziecka zapewnia wychowankom kształcenie oraz wyrównywanie opóźnień rozwojowych i szkolnych. Do jego obowiązków należy podejmowanie działań zmierzających do powrotu dziecka do rodziny, znalezienia rodziny przysposabiającej lub innej formy opieki zastępczej. Zakłada się, że pobyt dziecka w placówce powinien być przejściowy. Wychowanek może w niej przebywać do uzyskania pełnoletniości lub do ukończenia szkoły, w której rozpoczął naukę przed ukończeniem 18 roku życia¹.

Placówka powinna prowadzić pracę z rodziną dziecka. Jej obowiązkiem jest umożliwianie dzieciom regularnych kontaktów z rodzicami oraz innymi bliskimi osobami, z wyjątkiem tych przypadków, w których sąd zakazał lub ograniczył prawo do osobistych kontaktów z dzieckiem. Dom dziecka ma także aktywnie uczestniczyć w procesie usamodzielniania wychowanków i ułatwieniu im życiowego startu po opuszczeniu placówki. Wszystkie zadania w zakresie opieki

---

¹ Zob. Ustawa o pomocy społecznej z dnia 12 marca 2004 r., Dz.U. 2004, nr 64, poz. 593; Rozporządzenie Ministra Polityki Społecznej z dnia 14 lutego 2005 r. w sprawie placówek opiekuńczo-wychowawczych, Dz.U. 2005, nr 37, poz. 331.

i wychowania powinny być realizowane we współpracy z instytucjami i organizacjami pracującymi na rzecz dzieci i ich rodzin².

Dom dziecka ma zapewnić wychowankom dostęp do nauki w szkołach, a gdy jest taka konieczność – w systemie nauczania indywidualnego, pomoc w nauce, udział w zajęciach wyrównawczych oraz uczestnictwo w zajęciach pozalekcyjnych i rekreacyjno-sportowych. Obowiązkiem placówki jest organizowanie działalności kulturalnej, uwzględnianie świąt i innych dni wynikających z tradycji i obyczajów.

Przepisy prawne określają, że liczba dzieci przebywających w domu dziecka nie powinna przekraczać 30 osób. Zatrudnienie pracowników musi zapewniać dzieciom bezpieczeństwo i indywidualną opiekę oraz ma uwzględniać wiek dzieci, stan ich zdrowia i rozwoju oraz warunki lokalowe placówki³.

Specyfiką domu dziecka jako placówki opiekuńczo-wychowawczej jest to, że realizuje ona w szczególności zadania kompensacyjne związane z niedostatkami opieki, wychowania i uczuć ze strony rodziny oraz przewycięzanie różnego rodzaju trudności i zaburzeń, w tym choroby sieroczej. Zakres tych zadań wyznaczają indywidualne sytuacje wychowanków. Niejednokrotnie zadania kompensacyjne (reedukacja, resocjalizacja, rehabilitacja i inne) dominują w całokształcie pracy opiekuńczo-wychowawczej placówki, a także modyfikują sposób realizacji zadań opiekuńczych i wychowawczych.

Kształtowanie osobowości wychowanków wiąże się z niemożliwością organizowania dzieciom obserwowania i uczestniczenia w pełnieniu ról związanych z wiekiem i płcią, przede wszystkim rodzinnych: ojca, matki, syna, córki i innych. Rzutuje to na całość przygotowania wychowanka do samodzielnego życia, a w szczególności na jego rozwój uczuciowy, motywacyjny, społeczny⁴.

Wychowawca domu dziecka

Ważnym elementem struktury domu dziecka jest kadra, której praca w dużym stopniu wpływa na funkcjonowanie placówki. Umiejętności pedagogiczne, współpraca z innymi pracownikami, cechy osobowości, więzi z wychowankami mają ogromne znaczenie dla tworzenia właściwej atmosfery sprzyjającej

---

² Zob. S. Badora, *Dom dziecka*, w: *Formy opieki, wychowania i wsparcia w zreformowanym systemie pomocy społecznej*, J. Brągiel, S. Badora (red.), Opole 2005.

³ Zob. Rozporządzenie Ministra Polityki Społecznej z dnia 14 lutego 2005 r. w sprawie placówek opiekuńczo-wychowawczych, Dz.U. 2005, nr 37, poz. 331.

⁴ Zob. B. Matyjas, *Dzieciństwo w kryzysie. Etiologia zjawiska*, Warszawa 2008.

realizacji zadań opiekuńczo-wychowawczych. Każdy pracownik spełnia funkcje pedagogiczne, niezależnie od stanowiska i wykonywanych obowiązków.

Szczególna rola przypada wychowawcom domu dziecka, którzy mają wychowankom zastąpić rodziców oraz wspierać ich w razie wystąpienia różnych problemów pedagogicznych, zdrowotnych, emocjonalnych. Do wychowawców należy wypełnianie zadań opiekuńczo-wychowawczych placówki. Warunkiem pomyślnego ich wykonywania jest zbudowanie pozytywnych relacji między wychowawcą a wychowankiem.

Współczesny wychowawca musi mieć odpowiednie przygotowanie pedagogiczne, znać, akceptować i wypełniać powierzone mu zadania. Powinien mieć cechy osobowościowe, które będą powodowały, że stanie się wzorem dla wychowanka. Wychowawca w swojej pracy kształtuje wychowanków przez stały i bezpośredni kontakt z nimi.

Wychowawca domu dziecka ma do czynienia z dziećmi o różnym poziomie rozwoju i ponosi za nie całkowitą odpowiedzialność. Nie powinien zniechęcać się biernością wychowanka, brakiem jego zaangażowania w różne działania, często wrogością do placówki, wychowawców i kolegów. Świadomie musi podejmować wysiłki zmierzające do zbudowania poczucia bezpieczeństwa u dziecka, które zostało zburzone przez rodziców. Dziecko często jest zbuntowane, obwinia wszystkich za swój los, nie chce dostosować się do regulaminów, jakie obowiązują w placówce.

Podstawą autorytetu wychowawcy i właściwego oddziaływania na wychowanków jest to, kim się jest, co się umie, jakim się jest człowiekiem. Akceptacja wychowanków, gotowość do pracy z nimi, umiejętność rozmowy z wychowankami, pokora w codziennej pracy to ważne aspekty etyczne zawodu. Wychowawca powinien przestrzegać rygorów moralnych ze względu na dobro wychowanków, mieć umiejętność przyznawania się do błędów, umieć dodawać dziecku odwagi, być cierpliwym, konsekwentnym, obiektywnym, szczerym, i prawdomównym⁵.

Wychowawca reprezentuje wymagania społeczne wobec wychowanków powierzonych jego opiece. Natomiast wychowanek z racji swojego pobytu w instytucji, w której znalazł się nie z własnego wyboru oczekuje zrozumienia swojej sytuacji i potrzeb. Od pracy i zaangażowania wychowawcy zależy przyszłość wychowanka. Zadania wychowawcy prowadzą do kompensowania braków wynikających z faktu odrzucenia dziecka przez najbliższych i przygotowania wychowanka do odpowiedzialnego życia w społeczeństwie.

---

⁵ Zob. U. Kamińska, *Wychowawcza i edukacyjna rola domu dziecka w Polsce*, Warszawa 2010.

Ważną dziedziną działalności opiekuńczo-wychowawczej w domu dziecka jest łągodzenie skutków sieroctwa społecznego. Wychowawca o wysokim poziomie kultury pedagogicznej jest gotowy do współtworzenia i podejmowania dialogu z wychowanymi, aby wzbudzać w nich poczucie empatii, asertywność, poczucie godności i własnej wartości⁶.

Wychowawca nieoceniony jest w zachowaniu dyskrecji powierzonych mu tajemnic przez wychowanymi, ma służyć radą i pomocą w różnych sprawach dotyczących życia osobistego i szkolnego dziecka. Przyczynia się do nawiązywania relacji dziecka ze swoimi kolegami w szkole i w placówce. Wychowawca troszczy się o zdrowie wychowanymi i podejmuje w tym zakresie decyzje. Dbą o wykształcenie i wybór szkoły na miarę możliwości wychowanymi, zdobycie przez niego zawodu, który ułatwi mu start w dorosłe życie i możliwość podjęcia pracy.

Rola wychowawcy domu dziecka zwiększa się o tyle, o ile została zmniejszona rola rodziców w sprawowaniu opieki nad dzieckiem. Wychowawcy placówek powinni mieć świadomość, że rodzice, którzy zawiedli swoje dzieci, nie stworzyli im odpowiednich warunków życia, w związku z czym cała odpowiedzialność za rozwój i wychowanie spoczywa na nich. Od wychowawców w dużej mierze zależy, kim wychowanymi będą w przyszłości, jak ułożą sobie życie rodzinne. Okres pobytu w placówce to kształtowanie stosunku do ludzi, świata wartości, wzorów postępowania.

Wychowawca musi mieć świadomość, że to, co dziecko wyniesie poprzez kontakt z nim, stanowić będzie kapitał na dalszą drogę życiową. Dziecko ma prawo oczekiwać serdeczności, życzliwości, zainteresowania jego sprawami. Wychowanymi cenią tych wychowawców, którzy są sprawiedliwi w ocenie postępowania i działania, stawiają wymagania sobie i wychowanymi, rozumieją sytuację życiową dziecka, wierzą w możliwości każdego dziecka i w każdym widzą coś dobrego, dbają o swoich wychowanymi i swoje grupy. Wyrazem życzliwości i serdecznego stosunku do dziecka jest chęć przebywania z wychowanymi, działanie dla dobra wychowanymi, poczucie odpowiedzialności za dziecko. Większą wartość dla dziecka ma taki wychowawca, który jest wymagający i konsekwentny na co dzień, ale stara się coś dla dzieci zrobić, niż wychowawca, który deklaruje miłość do dzieci, ale zaniedbuje swoje podstawowe wobec nich obowiązki⁷.

---

⁶ Zob. tamże.

⁷ Zob. S. Nowaczyk-Kunkiewicz, *Doskonalenie pracy opiekuńczo-wychowawczej i tworzenie efektywnego zespołu pedagogicznego*, w: *Węzłowe problemy opieki i wychowania w domu dziecka*, Z. Dąbrowski (red.), Opole 1997.

Wychowawca powinien być opiekunem życzliwym dzieciom, mającym umiejętności budzenia i wspierania ich autoedukacyjnych potrzeb oraz wydobywania z nich tego, co jest w nich najlepsze. Jego kwalifikacje – a obok rzetelnej wiedzy naukowej – powinny obejmować zalety charakteru, które sprzyjają kształtowaniu właściwego stosunku do wychowanka. Efekt pracy wychowawczej uwarunkowany jest wieloma czynnikami, wśród których świadomość wychowawcza, wiedza i umiejętności niesienia pomocy, motywacja zawodowa oraz postawa wychowawcy do samego siebie wydają się decydujące⁸.

Dziecko ma prawo do kontaktów ze swoimi rodzicami, a obowiązkiem wychowawcy jest ich umożliwienie. Wielkich umiejętności wymaga właściwe podejście wychowawców do rodziców, którzy zawiedli swoje dziecko i przez ich zachowania przyczynili się do pobytu dziecka w placówce.

Ogromne znaczenie ma wykształcenie i przygotowanie zawodowe wychowawcy, ale najważniejsza jest jego osobowość, to jakim jest człowiekiem, jakich wzorów dostarcza dzieciom, które pozostają pod jego opieką. Wartość wychowawcy określają przede wszystkim: jego stosunek do dziecka, życzliwość, zainteresowanie, rozumienie potrzeb dziecka. Codzienna praca wymaga trudu, zaangażowania, ciągłego poszukiwania nowych rozwiązań. Szczególnie jest to ważne w domu dziecka, gdzie wychowankowie pochodzą ze środowisk dysfunkcyjnych.

Odnalezienie wartości w dziecku, zrozumienie jego dążeń oraz stworzenie możliwości ich realizacji powinno być dla wychowawcy źródłem inspiracji prowadzącej do nieustannego rozwoju. Zawód wychowawcy domu dziecka może grozić rutyną, dlatego wychowawcy powinni brać udział w różnych formach doskonalenia i samokształcenia. Ułatwi to refleksję nad własnym postępowaniem, a także ewentualną zmianę stosunku do dziecka.

Praca wychowawców w domu dziecka

Wychowawca kierujący procesem opiekuńczo-wychowawczym zobowiązany jest do częstych kontaktów z wychowankiem, co ma sprzyjać wzmocnieniu więzi i poczuciu odpowiedzialności za jego los. Kładzie się nacisk na formalną stronę tego kontaktu. Od wychowawcy wymaga się, aby sporządzał indywidualny plan pracy z dzieckiem i realizował zadania z niego wynikające, pozostawał w stałym kontakcie z rodziną dziecka, wypełniał kartę pobytu dziecka, uczestniczył w obradach stałego zespołu oraz sprawował opiekę nad usamodzielnieniem się wychowanka. W skład zespołu do spraw okresowej oceny sytuacji dziecka wchodzi:

⁸ Zob. U. Kamińska, *Wychowawcza i edukacyjna rola domu dziecka w Polsce...*, dz. cyt.

dyrektor, pedagog, psycholog, wychowawca bezpośrednio kierujący procesem wychowawczym dziecka oraz pracownik socjalny.

Zgodnie z zasadą indywidualizacji, każde dziecko przebywające w domu dziecka musi mieć opracowaną indywidualną diagnozę. Musi być rzetelna i wnikliwa, ponieważ jest podstawą do tworzenia przez wychowawcę indywidualnego planu pracy z dzieckiem. Realizacji zasady indywidualizacji służy karta pobytu dziecka, dzięki której dokonywana jest weryfikacja zasadności jego pobytu w placówce. Zawiera ona uzupełniane co dwa tygodnie oceny: relacji dziecka z rodzicami, funkcjonowania społecznego wychowanka w placówce i poza nią, jego nauki szkolnej, samodzielności, stanu emocjonalnego i stanu zdrowia, informacji o potrzebach dziecka i znaczących w jego życiu wydarzeniach. Inna dokumentacja to: karta udziału w zajęciach specjalistycznych z opisem ich przebiegu oraz arkusze badań i obserwacji psychologicznych i pedagogicznych⁹.

Drugą ważną zasadą jest poszanowanie praw dziecka, realizowane głównie poprzez podejmowanie działań zmierzających do umożliwienia powrotu dziecka do rodziny własnej, jeśli pozwala na to sytuacja prawna. Dom dziecka prowadzi systematyczną pracę socjalno-pedagogiczną z rodzicami w celu przygotowania ich do powrotu dziecka do domu.

Podstawowe znaczenie w pracy z dzieckiem ma koncepcja grupy wychowawczej. Wychowankowie przydzielani są do grup w zależności od wieku, płci, szczebla edukacji. Organizację domu dziecka, jego zadania oraz zakres sprawowanej opieki określa regulamin, który opracowuje dyrektor placówki w porozumieniu z powiatowym centrum pomocy rodzinie.

Praca opiekuńczo-wychowawcza jest wielopłaszczyznowa, pełniona w różnych sytuacjach. Jednych wychowawców może angażować, dawać wiele satysfakcji, rozwijać. Innych niezainteresowanych dzieckiem może nudzić, przytłaczać szablonem powtarzających się sytuacji, pozwalając na bierność wychowawcy, jego działania to tzw. „dyżurowania”, bez wywoływania w sposób świadomy interakcji z wychowankami. Przebywając z takimi wychowawcami wychowankowie nie uzyskują tego, co jest niezbędne do rozwoju – bliskiego, emocjonalnego kontaktu z opiekunem. Dziecko nie czuje się wtedy bezpieczne, nie ma do kogo pójść porozmawiać¹⁰.

⁹ Zob. Rozporządzenie Ministra Polityki Społecznej z dnia 14 lutego 2005 r. w sprawie placówek opiekuńczo-wychowawczych..., dz. cyt., poz. 331.

¹⁰ Zob. S. Nowaczyk-Kunkiewicz, *Doskonalenie pracy opiekuńczo-wychowawczej i tworzenie efektywnego zespołu pedagogicznego*, w: *Węzłowe problemy opieki i wychowania w domu dziecka*, Z. Dąbrowski (red.), Olsztyn 1997.

Praca opiekuńczo-wychowawcza sprzyja rozwojowi samego wychowawcy, jest twórcza, pozwala na własną inwencję w planowaniu działań, doborze treści, metod pracy, umożliwia wykorzystanie własnych pasji i zainteresowań. Żeby ta praca dawała satysfakcję osobistą, trzeba znać jej specyfikę, poznać dzieci, rozumieć motywy ich zachowania, rozwijać ich zainteresowania, pobudzać do działania. Wielu wychowawców zdobywa powodzenie w swojej pracy, wybierając ją świadomie i wykonując z zamiłowaniem. Twórczy charakter pracy daje możliwość samorealizacji i zaspokojenia osobistych potrzeb wychowawcy.

Dzieci przyjmowane do domów dziecka zazwyczaj są zaniedbane wychowawczo, zdrowotnie oraz w zakresie rozwoju psychicznego i fizycznego. Wykazują również zaburzenia w zachowaniu: agresję słowną, używanie ordynarnych słów, palenie papierosów, picie alkoholu, kłamstwa. Większość dzieci kierowanych do placówek charakteryzują duże zaniedbania i opóźnienia w rozwoju intelektualnym oraz wieloletnie niepowodzenia szkolne. Trudności, jakie wiążą się z nauką szkolną, pociągają za sobą problemy w zachowaniu. W rezultacie wychowankowie domów dziecka często nie potrafią skupić się na lekcji, nie odrabiają prac domowych, przeszkadzają w prowadzeniu lekcji, lekceważą polecenia nauczycieli, są aroganccy wobec kolegów.

Uczniowie z placówek opiekuńczo-wychowawczych uzyskują gorsze wskaźniki promocji od kolegów wychowujących się w domach rodzinnych. Odsetek osób opóźnionych w nauce, szczególnie o kilka lat, jest wśród nich znacznie wyższy niż w całej populacji. Badania wskazują, że od lat średnio 40% wychowanków domów dziecka uczęszcza do niższej klasy niż wynika to wynika z wieku. Większość opóźnień (około 80%) w realizacji obowiązku szkolnego powstaje przed przybyciem dzieci do placówki. Utrzymują się one jeszcze w domu dziecka, a u niektórych wychowanków dopiero tu się ujawniają¹¹.

Uzyskanie poprawy w nauce szkolnej wychowanków domów dziecka wymaga długiej, wytężonej pracy wychowawców i dzieci. Polega ona na budzeniu motywacji do wysiłku i rozwijaniu samodzielności wychowanków. W tym zakresie niezbędna staje się współpraca wychowawców domu dziecka i szkoły, która powinna przyczynić się do poszukania skutecznych metod postępowania z wychowankami opóźnionymi w nauce, mniej zdolnymi, sprawiającymi trudności wychowawcze.

---

¹¹ Zob. J. Raczkowska, *Podstawowe zadania domu dziecka w dziedzinie rozwoju umysłowego i nauki szkolnej wychowanków*, w: *Węzłowe problemy opieki i wychowania w domu dziecka...*, dz. cyt.

Zajęcia dydaktyczne w domach dziecka powinny być organizowane w sposób interesujący, wyrabiać dyscyplinę i sumienność w wypełnianiu obowiązków. Niezbędna jest pomoc wychowawców przy odrabianiu prac domowych. Do rozwoju zainteresowań dzieci i młodzieży mogą przyczynić się różne zajęcia pozalekcyjne. Ważna jest współpraca domów dziecka ze środowiskiem lokalnym, uczestnictwo wychowanków w różnych imprezach organizowanych przez domy kultury, biblioteki, instytucje społeczne.

Praca opiekuńczo-wychowawcza w domu dziecka może dawać dużo radości i satysfakcji z jej wykonywania. Wychowawca pomaga dzieciom, które zostały pozbawione opieki przez własnych rodziców, często przebywały w trudnych warunkach materialnych, były głodne, brudne, przerażone atmosferą panującą w domu rodzinnym. Nierzadko dzieci były krzywdzone przez najbliższe im osoby, nie zaspokajane były ich podstawowe potrzeby życiowe, nikt się nimi nie interesował.

Na efekty swojej pracy wychowawca czasami musi długo czekać. Dzieci są nieufne, nie mają wypracowanych podstawowych nawyków zachowania, brakuje im wzorców, nie potrafią nawiązać relacji z kolegami i wychowawcami, czują się odrzucone. Dlatego, żeby zdobyć zaufanie, zrozumieć dziecko, wychowawca musi znać jego sytuację i podchodzić do każdego wychowanka indywidualnie.

W swojej pracy wychowawca napotyka różne trudności, które upatrywać można nie tylko w środowisku rodzinnym dziecka, ale także w organizacji pracy w placówce i braku przygotowania do pracy opiekuńczo-wychowawczej. Obojętny stosunek wychowawcy do swych podopiecznych wynika często z braku predyspozycji do kontaktów z dziećmi. Uczelnie nie są w stanie wyposażyć kandydata na wychowawcę w wiedzę i umiejętności postępowania w każdym przypadku. Wychowawcy spotykają się w pracy z takimi sytuacjami, z którymi w czasie studiów nie zetknęli się, a muszą je rozwiązywać. Rodzi to rozbieżności między oczekiwaniami a rzeczywistością, budzi zniechęcenie do pracy, daje mało satysfakcji, co w efekcie może skończyć się odejściem wychowawcy z pracy. Braki w przygotowaniu do pracy opiekuńczo – wychowawczej są często uświadamiane przez wychowawców, ale największe konsekwencje są odczuwalne przez dzieci i osoby kierujące placówką.

Trudności w pracy wychowawców mogą wynikać ze zmian, jakie dokonują się w życiu społecznym oraz nasilenia zjawisk patologicznych. Rodzą się pytania, jak pomóc zagrożonym alkoholizmem, jak pracować z rodziną wychowanka, która dotknięta jest tą chorobą, jak zapobiegać alkoholizmowi dzieci przebywających w placówkach, przemocy w rodzinie i jej skutkom. Dostępność narkotyków

i łatwość uzyskiwania innych używek stają się niebezpieczne dla dzieci i młodzieży. Jak chronić młodych ludzi przed nimi i przygotować do życia w społeczeństwie, radzenia sobie w samodzielnym życiu, kiedy coraz trudniej znaleźć pracę i mieszkanie?

Pracę kadry zawodowej domu dziecka mogą wspierać wolontariusze poprzez organizowanie kół zainteresowań i rozwijanie indywidualnych zdolności dzieci, pomoc w nauce i organizacji czasu wolnego.

Podsumowanie

Dotychczasowe polskie doświadczenia w organizacji opieki zastępczej wykazują, że domy dziecka będą istniały, ponieważ niedostateczny jest rozwój rodzinnych form opieki oraz profilaktyki rodzinnej. Wciąż wzrasta liczba rodzin dysfunkcyjnych, a tym samym liczba dzieci potrzebujących pomocy.

Wychowawca domu dziecka staje przed koniecznością pracy z dzieckiem, które znalazło się w placówce nie z własnej woli, ma przykre doświadczenia, wymaga szczególnej troski, zrozumienia i wsparcia. Organizacja życia w domu dziecka, zmieniający się w ciągu dnia wychowawcy nie sprzyjają indywidualnemu podejściu do wychowanka. Nawet najlepszy wychowawca nie jest w stanie na co dzień poświęcić dziecku tyle uwagi i czasu, ile ono potrzebuje.

Praca opiekuńczo-wychowawcza w domach dziecka wymaga od wychowawców szczególnych predyspozycji do wykonywanego zawodu. Najważniejszy jest jednak kontakt z dzieckiem, poznanie jego sytuacji życiowej, problemów, trudności, ale również znalezienie dobrych stron w wychowanku, jego predyspozycji, zdolności, zainteresowań.

Praca wychowawcy to również współpraca z pozostałymi pracownikami placówki, umiejętność porozumiewania się z innymi wychowawcami oraz specjalistami służyć dobru dziecka. Jest to praca wymagająca ciągłej gotowości do podejmowanych zadań, jakie stawia rzeczywistość społeczna, obejmująca swoim działaniem nie tylko dziecko, ale wszystkie osoby, które mają przyczynić się do polepszenia sytuacji wychowanka. Dom dziecka, w którym jest mniej wychowanków, daje większą możliwość poznania dziecka, jego pozytywnych stron, zainteresowań oraz braków, a więc pomocy, rozwoju i wsparcia.

Efekty pracy opiekuńczo-wychowawczej zależą od całego zespołu pracowników, ale szczególnie od wychowawcy, który ma najczęstszy i najbliższy kontakt z wychowankiem. Wychowawca poprzez doskonalenie zawodowe podnosi swoją wiedzę pedagogiczną i psychologiczną. Udział w różnych formach doskonalenia

oraz samokształcenie wzbogacając warsztat pracy wychowawcy. Podyktowane jest to postępowaniem naukowym oraz potrzebą nadążania za przemianami dokonywanymi się w życiu społecznym. Sukcesy w pracy opiekuńczo-wychowawczej wiążą się ze stosunkiem do dziecka, życzliwością, zrozumieniem, akceptacją, poszanowaniem jego praw do tajemnic.

Literatura przedmiotu:

- Badora S., *Dom dziecka*, w: *Formy opieki, wychowania i wsparcia w zreformowanym systemie opieki społecznej*, J. Brągiel, S. Badora (red.), Opole 2005.
- Kamińska U., *Wychowawcza i edukacyjna rola domu dziecka w Polsce*, Warszawa 2010.
- Matyjas B., *Dzieciństwo w kryzysie. Etiologia zjawiska*, Warszawa 2008.
- Nowaczyk-Kunkiewicz S., *Doskonalenie pracy opiekuńczo-wychowawczej i tworzenie efektywnego zespołu pedagogicznego*, w: *Węzłowe problemy opieki i wychowania w domu dziecka*, Z. Dąbrowski (red.), Olsztyn 1997.
- Raczkowska J., *Podstawowe zadania domu dziecka w dziedzinie rozwoju umysłowego i nauki szkolnej wychowanków*, w: *Węzłowe problemy opieki i wychowania w domu dziecka*, Z. Dąbrowski (red.), Olsztyn 1997.
- Rozporządzeniem Ministra Polityki Społecznej z dnia 14 lutego 2005 r., Dz.U. 2005, nr 37, poz. 331.
- Ustawa o pomocy społecznej z dnia 12 marca 2004 r., Dz.U. 2004, nr 64, poz. 593.